

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

لے کے ناں میں سوہٹے رب دا کراں کلام بیان
مہر محبت کرنے والا اُچا اُسدا ناں

ڈرامے دے فنی تقاضے

گندھارا ہندکو اکیڈمی پشاور

ڈرامے

دے فنی تقاضے

مصنف

نذیر بھٹی

جملہ حقوق بحق گندھارا ہندکو اکیڈمی محفوظ اُن

ڈرامہ دے فنی تقاضے	نام کتاب
نذیر بھٹی	مصنف
نوشین قمر	کمپوزنگ
علی اویس خیال	سیٹنگ / پروفنگ
ثاقب حسین	سرورق
2018ء	سال اشاعت
محمد ضیاء الدین،	اہتمام اشاعت
چیف ایگزیکٹو کمیٹی، جی ایچ اے	
F.179/17	جی ایچ اے اشاعت حوالہ
200 روپے	قیمت
جی ایچ اے لیزر پرنٹنگ پشاور	پرنٹنگ
گندھارا ہندکو اکیڈمی پشاور	مطبع
978-969-687-376-1	ISBN No.
گندھارا ہندکو اکیڈمی، 2 چنار روڈ،	ملنے کا پتہ
آبدھرہ، یونیورسٹی ٹاؤن پشاور	

گندھارا ہندکو اکیڈمی پشاور

2- چنار روڈ، آبدھرہ، یونیورسٹی ٹاؤن، پشاور

091-9216223, 9216224

www.gandharahindko.com

انتساب

پاکستان ٹیلی ویژن پشور دے سینٹر پروڈیوسر

محترم نسیم جان (مرحوم)

دے ناں

کہ جتاں دامشن ہند کوزبان دے پروگراماں نوں ٹیلی کاسٹ کرنا آیا

فہرست

صفحہ	عنوان	نمبر شمار
6	(محمد ضیاء الدین)	۱ یک ضروری گہل
7	(نذیر بھٹی)	۲ آپڑی گہل
9		۳ ڈرامہ کیہہ وے؟
19		۴ ناول
22		۵ افسانہ
24		۶ ڈرامے دافن
33		۷ سکریپٹ لکھڑیں دا طریقہ کیہہ وے
46		۸ ہندکو ڈرامہ قدم دی مختصر کہانڑی
47		۹ قدم
78		۱۰ ڈرامہ تے کجھ ضروری گہلاں
98		۱۱ ہندکو زبان دی لکھت کدوسی شروع ہوئیے؟

ہلے ضروری گل

جناب نذیر بھٹی دراصل ہندکو ادب، لکھت، ثقافت، شاعری، فلم، ڈرامہ دا ہک بوہت وڈا نام اے۔ گندھارا ہندکو بورڈ سی 23 سال تکل ایہہ بڑا وڈا نام گما لکا ایاتے یعنی ایہہ بڑی عجیب گل اے کہ ہندکو زبان، ادب، ثقافت دے فروغ و سہ گندھارا ہندکو بورڈ آپڑے قیام سی ہونز تکل اسی مقصد و سہ کم کردارینے تے کردا پئے برے ایہہ بڑی عجیب تے نوکلگی گل اے کہ ہک زبان دا عاشق ادارہ تے ہک زبان دا عاشق بندہ کس طراں ہک دوسرے سی دوررین۔ یعنی ایہہ گل اس طراں ہوئی کہ ہک عاشق آپڑی معشوق سی کس طراں دوررہیا۔ پرچول کر کے پتہ لگا کہ اس دوری دے وچ کچھ ناعاقبت اندیش لوکاں کا کردار بڑا نمایاں رہیا وے جہاں نے آپڑی شعوری کوشش کر کے ہندکو دے اس وڈے عاشق ٹوں ہک وڈے عاشق ادارے سی دوررکھا ایہ۔ یعنی پیاسا گھوسی ڈورایا۔ تے کھو آپڑے پیاسے سی دورایا۔ پہلا ہووے اُس سیت دا کہ جدو ایہہ دونوں عاشق ہک دوئے نال مل گئے تے پتہ لگا کہ نذیر بھٹی دے قلم دے وچ اتنی استعداد، توانائی تے روشنی اتنی جزی و جہ نال مختلف موضوعات تے بہترین ہندکو مسودے تخلیق ہوندے رئے۔ ایہہ تا خوش قسمتی اے ساڈی کہ اوہ ساڈے قریب ہو گئے تے اس قریب دی وجہ نال انہاں دے سینے تلے دے ہوئے کتنے ہی قیمتی مسودے ساڈی تکل پہنچ گئین۔ اس ساری روداد اچ میں اللہ رب العالمین دا شکر گزار آں کہ اُس نے آپڑے اس نیک بندے نال ساڈی ملاقات کراوتی۔ کتاب ”ڈرامہ“ اچ نذیر بھٹی صیب نے آپڑے تجربات تے مشاہدات تے آپڑے علم دے حوالے نال قارئین ٹوں بنیادی طور تے ڈرامے دی تکنیک سی آگاہ کیتے کہ ڈرامہ کس طراں لکھا جاندا تے کس طراں پیش کیتا جاندا۔ ڈرامے دا حوالہ چاہے سٹیج ہووے، ریڈیو ہووے یا کہ ٹی وی انہاں سب دے حوالے نال انہاں نے قارئین تے طلباء ٹوں بنیادی تکنیکاں بڑی عام فہم انداز تے سمجھایاں۔

محمد ضیاء الدین

جنرل سیکریٹری، گندھارا ہندکو بورڈ پاکستان

آپڑی گھل

گندھارا ہندکو اکیڈمی دی لائبریری اس وخت خیبر پختونخوا دیاں علاقائی زبانان دیاں کتاباں نل پدی ہوئی اے۔ جس وچ زیادہ تعداد ہندکو زبان دیاں کتاباں دی اے تے ہندکو زبان دیاں کتاباں وچ زیادہ تعداد ہندکو شاعری دیاں۔ ہندکو نثر دیاں کتاباں بہت کہٹ اُن۔ ایہہ دیکھ کے اندازہ ہوندائے کہ ساڈے ہندکو دے لکھاریاں دی زیادہ توجہ ہندکو شاعری ول رئی اے۔

پشور وچ جد پاکستان ٹیلی ویژن سنٹر قائم ہویا آیا تا اس وخت بی ہندکو تے پشتون نثر وچ لکھڑیں والیاں دی ضرورت پے گئی ائی تے اس وخت بی ہندکو نثر لکھڑیں والے بہت کہٹ اے۔ کیونکہ ڈرامہ ہمیشہ نثر وچ لکھا جاندا اے۔ مگر اناں تھوڑے جے ہندکو دے لکھاریاں نے بی ہندکو ڈرامیاں نوں ترقی دیکے اس نوں توڑ چڑھایا اے۔ مگر ریڈیو پاکستان پشور نے ہندکو زبان دا لازوال فچر پروگرام ”قہوہ خانہ“ براڈ کاسٹ کرنے دے بعد ہندکو پروگراماں دی کتاب ای بند کر دتی ائی۔ جد کہ ضرورت ائی ہندکو پروگرام براڈ کاسٹ کرنے دی۔

گندھارا ہندکو اکیڈمی اس وخت ہندکو زبان نوں ہور ترقی دینڑیں واسے اُردو دیاں خاص خاص کتاباں نوں ہندکو زبان وچ لکھوا کے پیا پیش کردائے تاکہ ہندکو نثر نوں اگے ودھایا جاوے۔ میرا شعبہ ای نثر لکھڑاں وے۔ اس خاطر منے ہندکو زبان وچ کتاباں بی لکھڑیاں شروع کر دتیاں ائیاں تے ہونڈ تکل میری دس کتاباں چھپ کے منظر عام تے آچکیاں وُن جناں اچ ”وفا ہندکو نال“، ”تڑاواں“، ”پھل کیکراں دے“، ”بدمعاش“، ”لکھا لیکھاں دا“، ”عشق پیچھے“، ”رنگ کہاڑیاں دے“، ”اتھرو“، ”عکس پشاور“، ”جیہڑی کہ اُردو اچ اے تے زیر نظر کتاب ”ڈرامہ دے فنی تقاضے“۔

وڈے وڈے ڈرامہ نگار تا ڈرامہ لکھڑیں دی تیکنیک تا جانڑ دین مگر میرے جناں دوستاں نوں ڈرامہ لکھڑیں دا شوق اے تے اناں نوں اس دے لکھڑیں دا طریقہ نی آندا میری ایہہ کتاب ”ڈرامہ دے فنی تقاضے“ اناں واسے وے۔ اس وچ ایہہ دکھایا گنیا اے کہ ڈرامہ کیہہ وے؟ ایہہ کسراں لکھا جاندا اے اس اچ کیہڑیاں کیہڑیاں چیزاں تے باریکیاں دا خیال رکھا جاندا اے، کسراں

ریکارڈ کیتا جانداے ، اس دے فنی لوازمات کیہہ ہوندین تے اس نوں معیاری کسراں بنڑایا جانداے۔ اس کتاب وچ کچھ ڈرامے بی لکھ دکھائے گئین۔ اگر کسی بندے وچ ڈرامہ لکھڑیں دی صلاحیت موجود ہووے تے اوڈرامہ لکھ سکدا ہووے تا اس کتاب وچ اس واسے سب کچھ موجوداے تے اگر اس نوں کسی چیز دی سمجھ نہ آوے تا او میرے نل رابطہ کر کے کچھ سکداے۔

نذیر بھٹی

0331-9333770

ڈرامہ کیہ وے؟

ڈرامہ پنج حرفاں دا ہک لفظ اے تے اناں پنج حرفاں دی تشریح اسراں بی کیتی جاسکدے۔ ”ڈ“ سی ڈائلاگ، ”ز“ سی رومانز، ”الف“ سی انٹریٹمنٹ، ”م“ سی موشن تے ”ہ“ سی ہنپنس۔ اناں پنج چیزاں دے علاوہ ڈرامہ پنج ہور بی بہت کش ہوندائے مثال دے طور تے ٹریجڈی، کامیڈی، سسپنس، ایکشن تے ہارر وغیرہ۔ فلم یا ڈرامے دا سکرپٹ کسی واقعہ یا کہانزی نوں موضوع بنڑا کے لکھا جاندا ہے تے اداکار کہانزی دے کردار بنڑا کے آپڑی اداکاری نل اس نوں سٹیج یا سکرین تے پیش کردین تے موضوع دا پورا واقعہ فلم یا ڈرامے دی شکل ایچ حقیقت دے رنگ وچ اکھیاں دے سامڑے آجاندا ہے۔ ایہہ بہت کہٹ لوک جانو دین کہ ڈرامے دی پیدائش کسراں تے کتھے ہوئی آئی۔ ایہہ یونان وچ پیدا ہو یا آیتے او اسراں کہ اتھو دے لوک جیہڑے ویلے آپڑے دیوتاواں اگے پوجا کر دے آئے تا اناں دی پوجا ایکشن نل کھیڈ کے کیتی جاندی آئی۔ اتھو دا ہک بندہ ایلین بیٹھ کے بڑے نور نل پجاریاں دی اداکاری دیکھدا آیا جیہڑی کہ اناں دی عبادت آئی۔ ایہہ دیکھ کے اس نے آپڑے ذہن وچ ہک کئی جی کہانزی بنڑائی تے آپڑے دوستاں نوں اکٹھا کر کے اناں نوں کہانزی دے کردار بنڑایا تے ہک کھلے میدان وچ اداکاری کر دے آئے تے لوک تماشے واسے جمع ہو جاندا آئے۔ اس سی بعد او ہک بند جگہ تے ڈرامہ کھیڈڑیں لگے آئے تے دیکھڑیں والیاں تے ٹکٹ لگا دتا آیا۔ اسراں سٹیج ڈرامے مقبول ہوندے گئے تے دوسرے لوکاں نے بی اس نوں کاروبار بنڑا کے جگہ جگہ سٹیج بنڑاڑیں لگے آئے تے سٹیج ڈرامہ جیہڑا کہ لوکاں دی پہلی تفریح آیا دوسرے شہراں وچ تے وت پوری دنیا وچ کھل گیا آیتے اسدی مقبولیت ودھدی گئی تے دنیا تے ڈرامے دا وجود قائم ہو گیا آیا۔ سٹیج ڈرامے سی اثر لیکے پتلی تماشے دا وجود عمل وچ آ گیا آیا جیہڑا کہ چلدا پھر دا تھیڑ آیا ایہہ کھیڈ بلکل سٹیج ڈرامے دی طراں ہک نکا جی سٹیج بنڑا کے تے پتلیاں نل تھاگے بند کے اناں نوں لوکاں دے سامڑے نچا کے کوئی ہک کھیڈ دکھائی جاندی آئی۔ پتلی تماشیاں دا اہتمام اکثر میلیاں تے ویاہ شادیاں دے موقعہ تے پیش کیتا جاندا آیا۔ پتلی تماشہ دیکھ کے کچھ لوکاں دے دل وچ کاغذ تے تصویریاں بنڑا کے اناں نوں حرکت

دنیویں دا خیال آگیا آیا کافی مدت تک اس تے تجربے ہوندے رے تے وت 1892 وچ ایہہ تجربہ کامیاب ہو گیا آیا۔ بلکل اسی طراں جسراں کہ اسی کارٹون فلم دیکھیاں۔ کارٹون بی کاغذ تے بنڑیاں ہویاں ساکت تصویراں ہوندیاں جنناں نوں ہک دوسرے دے نل جوڑ کے رکھا جانداے تے تصویر سی جیہڑی حرکت کرازی ہووے۔ مثلاً اگر اسی گھل کرازی وے تا پہلی تصویر دے بعد اسی تصویر تے بنڑے ہوئے نوں ذرا کھول کے بنڑایا جانداے تیسری تصویر تے ذرا جیا ہور کھول کے وت اگلی تصویر ذرا بند تے اس سی اگلی تے ہور بند کردتا جانداے اسراں انان لین تے رکھیاں تصویراں نوں دوڑایا جاوے تا دیکھوئیں والیاں نوں تصویر دے ہوٹھ ہلدے جلدے نظر آسن تے انان تے کسی بندے دی آواز وچ ڈائیلاگ ریکارڈ کردتا جانداے تے سکرین تے ایہہ کارٹون گھلاں کردا نظر آنداے اسی طراں اگر کارٹون دے ہتھ یا پیر نوں حرکت دنیڑیں ہووے تا اسی طرح ہک تصویر دے بعد دوسری تصویر دا ہتھ پیر ذرا جیا اچا یا نیوا کر کے بنڑایا جانداے تے وت انان تصویراں نوں دوڑایا جاوے تے کردار دے ہتھ پیر حرکت کردے نظر آندین۔ کاغذ تے تصویراں نوں حرکت دنیڑیں دے اسی کامیاب تجربے نوں سامڑے رکھ کے بعض لوکاں دے اندر فلم بنڑاڑیں دی سوچ پیدا ہوگئی آئی تے انان نے تجربے کرنے شروع کردتے آئے تے انان نے ریلوے سٹیشن تے ریل دے آکے رک جائیں دا شٹ فلما یا آیا۔ محرم دے ذوالجنح دے جلوس داشاٹ فلما یا آیا، مداری دے کھیل تماشہ دکھائیں دا شٹ تے سویمنگ پول تے رناں دے نہاڑیں دا ہک شٹ فلما کے لوکاں نوں حیران کردتا آیا۔ کیونکہ دیکھوئیں والیاں نوں انسان تے دوسریاں شیواں سکرین تے حرکت کردیاں نظر آگئیاں اییاں۔ اس سی بعد ہور تجربے ہونڑیں لگے تے 1913 وچ دادا بھائی پھالکے نے ہک مکمل فیچر فلم بنڑا لئی آئی۔ فلم دانان راجہ ہریش چندر آیا تے ایہہ پہلی متحرک فلم آئی۔ اس زمانے وچ عورتاں دا کسی فلم یا سٹیج تے کم کرنا عیب سمجھا جاندا آیا۔ اس خاطر اس فلم وچ کوئی خاتون اداکارہ نی آئی بلکہ عورتاں دے کردار مرداں نوں عورتاں دا میک اپ تے لباس پوا کے کرائے جانداے آئے۔ اس سی بعد فلم سازی شروع ہوگئی آئی تے سنیما ہال بی بنڑنے شروع ہو گئے آئے۔ مگر انان فلماں وچ آواز نی آئی کردار بولدے نظر آندے آئے۔ اس سی بعد فلم وچ آواز شامل کرنے دے تجربے شروع ہو گئے آئے تے 18 سال کوشش دے بعد 1931 وچ ارد شیر ایرانی نے پہلی بولدی فلم ”عالم آرا“ بنڑا کے پیش کردتی آئی تے

اسراں فلم دا ڈرامہ سینمادی سکریں تے آگنیا آیا۔ مگر ڈرامے دا سفر سٹیج سی شروع ہو یا آیا تے ہونز تک فلم دے نال نال سٹیج تے بی اس دا سفر جاری اے۔ ویسے تا ڈرامہ کسی کہانزی دی پوری کھیڈنوں کہندین مگر اصلی ڈرامہ اوہو اندائے جیہڑا کہ کسی مسئلے تے دو یا تریے کردارن دے الفاظاں دا تکرار تے ایکشن دے نل سوالاں دے جواب ہوندے تے دیکھنڑیں والے اسی موقعہ تے زیادہ مزہ لیندین۔ کسی فلم یا ڈرامے وچ اگر عدالت دا سین آجاوے تا اس وچ بی ڈرامہ ہوندائے میاں بیوی دے درمیان زبردست تکرار بی ڈرامہ ہوندائے تے اگر ڈرامے دے ڈائیلاگ وچ قافیہ ردیف شامل ہووے۔ تا جیہ ڈرامہ سنڑنے والے اس نوں بار بار سنڑنے دی خواہش کردین۔

ڈرامے دے لوازمات وچ اس دی پہلی ضرورت اس دا سکرپٹ ہوندائے پہانویں او کسی بی موضوع تے لکھا گیا ہووے۔ دوسری ضرورت کہانزی دے کرداراں دے مزاج دے مطابق انان واسے اداکاراں دا انتخاب ہوندائے، تیسری ضرورت کہانزی دے پس منظر دے مطابق اداکاراں دا لباس، انان دا گیٹ اپ، تے ادائیگی دا اسی طراں دا انداز چائیدا ہوندائے تے اس دے نال ای سیٹ یا آؤٹ ڈور وچ ڈیکوریشن بی ضروری ہوندی اے تا کہ کہانزی دے کھچنوں حقیقت دے رنگ وچ پیش کیجا جاسکے۔ ہک ڈرامہ پہانویں او سٹیج دائے، ریڈیو دایاٹی وی دا اس نوں پیش کرنے والے ڈرامہ ڈائریکٹر دا تجربہ کار ہونزوں بی ضروری اے مگر انان ساریاں گہلاں سی پہلے ایہہ ضروری اے کہ ڈرامہ نگار نوں ڈرامہ لکھڑیں تے پورا پورا عبور حاصل ہووے تاں ای ہک ہچھا ڈرامہ بنڑسکدائے۔

قیام پاکستان سی پہلے ڈرامے دی ٹیمو بہت سلو ہندی آئی۔ ڈرامے دے سارے مکالمے شعراں وچ لکھے تے بولے جاندا آئے مگر بعد وچ ڈرامے تے نثر دا رنگ اختیار کر لیا آیا۔ سٹیج ڈرامے نوں لوک نائک بی کہندے آئے منڈوا بی تے تھیٹر بی۔ پشور وچ بی کابلی دروازے دے بارتریے نائک آئے انان چوہک نائک بہت مشہور آیا۔ جیہڑا کہ سینما روڈ تے بجوڑی گیٹ دے نزدیک آیا۔ ایہہ بہت وڈا نائک آیا تے ہک سراں وچ آیا۔ اسی جگہ تے ہونز مستری خانہ بنڑا ہوئے۔ مگر اس نوں ہونز آدھی صدی گزرنے دے بعد بی نائک دی سراں ای کہندین۔ ہک نائک پاکستان ہوٹل دے نال الشیراز ہوٹل والی جگاں تے آیا۔ تے تیسرا اسی دے سا منڑے یونیورسٹی بک ایجنسی دے کچھے آیا۔ بعد وچ ایہہ نائک ختم ہو گئے آئے تے سٹیج دے ڈرامے اباسین آرٹ کونسل وچ کھیڈے جاندا

آئے جیہڑا کہ عجائب کہا دے نال آیا۔ مگر بعد وچ اس نوں بی ختم کر کے نشتر ہال بنڑا دتا گیا آیا جیہڑا کہ ہونڑی موجوداے۔

کوئی بی عمارت بنڑاڑیں واسے ہک پلاٹ تے وت اس دے نقشے دی ضرورت ہوندیے۔ اسی طرح کوئی فلم یا ڈرامہ بنڑاڑیں واسے بی ہک پلاٹ تے وت عمارت بنڑاڑیں واسے فنا نسر ہوندائے جیہڑا کہ مالک جائیداد ہوندائے جیہڑا کہ عمارت دی تعمیر واسے قابل تے ذہین گلکار تھرکانز وغیرہ دا انتخاب کردائے۔ ضرورت دے مطابق اس دی تعمیر واسے میٹریئل منگواندائے تے مزدوراں دی مدد مل او تعمیر شروع کردائے تے اپڑی نگرانی وچ عمارت نوں مکمل کردائے تے دیکھڑیں والے فیصلہ دیندین کہ عمارت چھی بنڑائی گئی اے یا نہیں۔ بلکل اسی طراں ہک فلم یا ڈرامہ بنڑاڑیں واسے بی عمارت دی طراں لیبر دی ضرورت ہوندیے۔ سپانسر اس تے پیسہ لگاندائے اس نوں پروڈیوسر داناں دتا جاندائے۔ مستری فلم یا ڈرامے دا ڈائریکٹر (ہدایتکار) ہوندائے۔ گلگارتے تھرکانز وغیرہ اس دے اداکار ہوندین۔ میٹریئل او سامان ہوندائے جس دی عکس بندی دے دوران ضرورت پندیے تے لیبر وچ کیمرہ مین، ایڈیٹر، میک اپ مین، ڈریس ماسٹر، سیٹ ڈیزائنر، ڈیکوریٹر، ساؤنڈ تے لائیٹس آپریٹرز وغیرہ۔ ایہہ سارے مل کے ہدایتکار دی نگرانی وچ فلم یا ڈرامے نوں مکمل کردین۔ مگر سب سی پہلے اس دے پلاٹ تے نقشے دی ضرورت ہوندیے۔ پلاٹ کہانڑی دا موضوع ہوندائے جس نوں شوبز دی زبان وچ تھیم یا سنٹرل آئیڈیا کہندین تے نقشہ اس دے سکرپٹ نوں کہندین جیہڑا کہ فلم یا ڈرامہ دی بنیادی ضرورت ہوندائے۔ جیہڑا کہ فلم رائیٹر یا ڈرامہ نگار لکھدائے تے سکرپٹ لکھڑاں اتنا آسان نی ہوندائے ہر پڑھا لکھا بندہ اس نوں لکھ لوے اس دے بہت سارے فنی تقاضے ہوندین جیہڑے کہ صرف ہک تجربہ کار رائیٹر ای جائدائے۔ حالانکہ فلم ڈائریکٹر آپڑی ٹیم دا کمانڈر ہوندائے۔ مگر او بی سکرپٹ دا پابند ہوندائے۔ یعنی رائیٹر نے آپڑے سکرپٹ وچ جو کجھ لکھا ہوندائے۔ او اسی طراں ای اداکار اس سی کرواندائے تے کیمرہ مین سی بی اسی طراں دے اینگل بنڑواندائے۔ البتہ اگر فلم ڈائریکٹر دے ذہن وچ رائیٹر دے لکھے ہوئے سی زیادہ چھی گل آجاوے تا او آپڑی سوچ دے مطابق اس وچ خوبصورتی پیدا کر سکدائے۔

اگر سوچا جاوے تا ہک فلم یا ڈرامے دا اصل ڈائریکٹر اس دا سکرپٹ رائیٹر ای ہوندائے

کیونکہ اس نے پوری ڈائریکشن آپڑے سکرپٹ دے منظر نامے وچ لکھی ہوندیے مگر وہ بی ڈائریکٹر دا مقام بہت اچا ہوندائے بعض ڈائریکٹراں نوں سکرپٹ تے بی پورا عبور حاصل ہوندائے تے او آپڑی فلم دا سکرپٹ آپ بی لکھ لیدے ہوندین تے ٹائٹل تے اناں داناں مصنف و ہدایتکار لکھا جاندائے۔ فلمی دنیا وچ بعض وخت سکرپٹ تریے ہیاں وچ تقسیم کردتا جاندائے۔ یعنی کہانزی، منظر نامہ تے مکالمے اس صورت وچ کہانزی ہک رائیٹری ہک رائیٹری ہوندیے۔ منظر نامہ دوسرے رائیٹری لکھوایا جاندائے تے اس دے مکالمے تیسرا رائیٹری لکھدائے تے ٹائٹل ایچ تریواں رائیٹراں داناں کہانزی دی تقسیم دی حیثیت مل لکھا جاندائے۔ اس دی وجہ ایہہ ہوندی اے کہ ہک رائیٹر دے مکالمے خصوصت ہوندین تے دوسرے نوں منظر نامہ لکھتیں وچ کمال حاصل ہوندائے اس خاطر فلم دی بہتری واسے کہانزی وچ دوسرے رائیٹراں دی خدمت حاصل کیتی جاندیے تے جس رائیٹروں سکرپٹ دی ہر شے تے عبور حاصل ہووے او پورا سکرپٹ آپ ای لکھدائے تے اسراں ٹائٹل ایچ اس داناں مصنف لکھا جاندائے تے ہک مکمل سکرپٹ ای فلم دی کامیابی دی ضمانت سمجھا جاندائے تے اسراں دے رائیٹر بہت کہت ہوندین۔ جیہڑا رائیٹر فلم انڈسٹری وچ ریہا ہووے او ہک مکمل رائیٹر ہوندائے۔

فلم سازی ہک کاروبار اے جیہڑا کہ پیسہ کمائیں واسے کیتا جاندائے تے فلم سازی دی کوشش ہوندیے کہ اس دی ہر فلم کامیاب ہووے اس خاطر او آپڑی فلم واسے چھے موضوع دا انتخاب کردائے و ت او اس دی ڈائریکشن واسے ہک قابل تے نامور ڈائریکٹر دا انتخاب کردائے۔ فیہر ایہہ دونوں مل کے آپڑی فلم واسے ہک سمجھدار کیمرہ مین تے بہترین ایڈیٹر دا انتخاب کردین۔ فلم ہک تفریح اے اسی خاطر اس وچ میوزک بی رکھا جاندائے تے ظاہر اے کہ میوزک ہک میوزک ڈائریکٹری ترتیب دیندائے۔ اس خاطر فلم دے میوزک واسے کسی چھے تے مشہور میوزک ڈائریکٹروں لٹا جاندائے۔ اس نوں فلم دی مختصر کہانزی سنوئی جاندیے گاٹریاں دیاں سچویشناں بتائیاں جاندیاں۔ فیہر میوزک ڈائریکٹر کسی چھے فلمی شاعر نوں بلا کے اس نوں گاٹریاں دیاں سچویشناں بتاندائے تے شاعر فلم دی کہانزی تے گاٹریاں دی سچویشناں نوں سامنڑے رکھ کے اس تے بول لکھدائے۔ گاٹریاں لکھے جاتیں دے بعد اناں نوں گاٹریاں واسے چھے گلوکاراں دا انتخاب کیتا جاندائے تے گاٹریاں ریکارڈ کرائے جاندین۔ میں بتا دیاں کے بعض موسیقار گاٹریاں دے بولاں نوں سامنڑے رکھ کے اس تے دھناں بٹھاندین تے

بعض موسیقار پہلے دھناں بنڑاندین تے وت شاعرنوں ہٹھا کے اس تے بول لکھواندین۔ ایہہ ذرا مشکل کم ہوندائے مگر فلمی شاعر واسے مشکل نی ہوندا۔ فلم دا ڈائریکٹر ہمیشہ آپڑی فلم دے میوزک تے زیادہ توجہ دیندائے۔ کیونکہ میوزک ہی اس دی فلم دا اصلی نکھار ہوندائے تے فلم دی کامیابی وچ بچھے میوزک بچھی شاعری سریلے گلوکاراں دا زیادہ دخل ہوندائے۔ فلم وچ عموماً اٹھ گانڑیں رکھے جاندین۔ گانڑیاں دیاں سچو ایشناں فلم رائیٹری آپڑے سکرپٹ وچ بنڑاندائے فلم دا دورانیہ عموماً ٹھہرائی کہنٹے ہوندائے۔

سکرپٹ کئی قسماں دے ہوندین۔ مگر اس دیاں خاص قسماں چار اُن۔ ہک فلم دا سکرپٹ، دوسرا ڈرامے دا، تیسرا ریڈیو دے ڈرامے دا تے چوتھا ٹی وی دے ڈرامے دا تے اناں چار اں دے لکھڑیں دے طریقے وکھرے وکھرے ہوندین۔ فلم دا سکرپٹ فلم سنسر بورڈ دی پالیسی نوں سامڑے رکھ کے لکھا جاندائے۔ ریڈیو وچ تے ٹی وی دی آپڑی وکھری پالیسی ہوندی اے تے رائیٹروں سے اناں چاروں شعبیاں دی پالیسی سی واقف ہونڑاں ضروری ہوندائے۔ دوسری گھل ایہہ کہ اس دے سکرپٹ دا موضوع یا مقصد ہونڑاں چائیدائے تے اس وچ انسان نوں آپڑی کسی غلطی دا اشارہ ملنا چائیدائے تے آپڑی غلطی دی اصلاح کرنے دا بی اشارہ ہونڑاں چائیدائے تے کہاڑی بی اتنی دلچسپ ہونڑی چائیدئے کے دیکھڑیں والے ذہنی طور تے اس وچ شامل ہو کے کہاڑی دے نال نال چلڑیں لگن اسراں دی کہاڑی اوئی ہوندئے کہ جس دے رائیٹرنے اس دی ٹنگ خوبصورتی نل کیتی ہووے۔ ٹنگ دا مطلب اے کہ کہاڑی دے ہک سین نوں دوسرے سین نل کرنا کہ پوری کہاڑی آپڑے تسلسل دی وجہ نل ہک ای سین لگے تے ایہہ ہک مشکل کم اے۔ ایہہ کم اوئی رائیٹر کر سکدائے جس نوں سکرپٹ لکھڑیں تے پورا عبور حاصل ہووے۔ ہونڑاں زمانہ نی رنیا جد کہ فلم تے ڈرامے دی ٹپو سلو ہوندی آئی۔

مثال دے طور تے ہک سین وچ میاں بیوی دے درمیان آپڑے پتر دے ویاہ دی گھل ہوندئے۔ بیوی آپڑے خونڈوں کہندیئے کہ منوں احمد جان دی تہی بہت پسند اے تو جا کے احمد جان نل گھل کرتے اس نوں کہہ کہ اسی تیری تہی نوں عزت نل آپڑی نوں بنڑاڑاں چاہنیاں۔ خونڈ کہندائے کہ میں ہونڑی جا کے احمد جان نل گھل کرناواں۔ ایہہ کہہ کے او اٹھدائے تے بووا کھول کے باہر نکل

جانداے۔ اگلے سین وچ اس نوں کہاڑی بار نکلدے دکھایا جانداے۔ اس سی اگلے سین وچ اس نوں رستے تے دکھایا جانداے۔ دو چار پاسنگ شائٹس دے بعد او احمد جان دے بووے تے آنداے تے کنجی کھڑکانداے۔ بووا کھلدائے تے اندرو نوکر نکلدائے تے کہندائے خیر مل آئیوالے بخش۔ بخش اس نوں کہندائے کہ احمد جان اگر کہاڑے تا اس نوں کہہ کہ لالہ بخش انان نوں ملے آیا۔ نوکر واپس ہوندا اگلے سین وچ نوکر آ کے احمد جان نوں کہندائے کہ لالہ بخش آیائے۔ احمد جان کہندائے اس نوں اندر لے آ۔ نوکر واپس ہونداے تے اگلے سین وچ بووے تے آ کے بخش نوں کہندائے اندر آ جاؤ بخش اندر جانداے۔

اگلے سین وچ بخش آنداے اس نوں دیکھ کے احمد جان اس نوں خیر مل آئیو کہہ کے ہتھ ملاندائے۔ وت اس نوں بٹھاندائے۔ خیر خیریت کچھڑیں دے بعد احمد جان کچھدائے سبز اسراں آئراں ہوئیائے۔ بخش کہندائے میں تہواڈے سی ہک شے منگڑیں آیایاں۔ احمد جان کہندائے حکم کر تیرے واسے میری جان حاضرے۔ بخش کہندائے خدا تہوانوں سلامت رکھے۔ میں چاہناواں کہ ساڈی دوستی رشتہ داری وچ بدل جاوے۔ لنڈی گہل ایہہ کہ گہلاں گہلاں وچ بخش احمد جان دی تہی دے رشتے دی گہل کردائے۔ تے احمد جان ہاں تے ناں کرنے دا بہانہ بنڑاندائے تسی غور کرو۔

اس موقع تے میاں بیوی داسین تے احمد جان دارشتہ منگڑیں داسین۔ صرف ایہہ دو سین ضروری آئے۔ مگر رائیٹرنے بخش دا آپڑے کہاڑی نکلتا تے مختلف رستیاں تے جانڑاں تے احمد جان دے بووے تے اس دے نوکر مل سین تے وت نوکر دادو بارہ بووے تے آ کے بخش نوں اندر بلائیں دا سین۔ ایہہ سارے غیر ضروری سین لکھ دیتین جس نل پروڈکشن دا وخت بی ضائع ہوئے تے پیسہ بی جد کہ مقصد صرف دو سیناں وچ پورا ہوسکدا آیا۔ سمجھدار رائیٹراں پورے سیکونس نوں اسراں لکھدائے۔ (کیمرہ بخش دے کلوڑی کھلدائے۔ صوفے تے بیٹھا اخبار پیا دیکھدائے۔ بیوی اندر سی انٹر ہو کے آندیئے تے اس دے نال دے صوفے تے پٹھدیئے، تے کہندیئے)

بیوی:- بخش جی منے تیرے نل ہک گہل کرنی اے۔

بخش:- (اخبار دیکھدے ہو یاں) ہوں۔ کہہ!

بیوی:- ساڈا پترا ویس خیر مل آپڑی تعلیم مکمل کر کے۔ نوکر بی ہوگیائے تے میں چاہنیاں کہ اسی اس دا